

ROMU

Årsskrift fra Roskilde Museum

1988

Roskilde Højskoleforening 1889-1989

Af Vibeke Andersson

"I de år, der er gået siden Roskilde Højskoleforening begyndte sit arbejde, har der i denne forening lydt mange røster fra mange forskellige kredse i vort folk, den har ikke været, og må aldrig blive ensidig orienteret, det må også i fremtiden være et sted, hvor stærk og myndig tale føres om tidens brændende spørgsmål, et sted hvor det frie ord sidder til høj-bords, men tillige et sted hvor den stille sagte tale har sin plads.

For mange har møderne her været som et nødvendigt led i deres liv, de mødte trofast aften efter aften og bidrog derigennem til at give møderne karakter af noget solidt, noget samlende, det var ikke en tilfældig forsamling, der mødtes, men mennesker der i fællesskab oplevede noget. Denne følelse af folkeligt og kristeligt fællesskab har været noget væsentligt, noget meget betydningsfuldt ved møderne her." (Jørgen Jørgensen ved foreningens 50-års jubilæum).

Indledning

Højskoleforeningen i Roskilde udsprang af den højskolebevægelse, der opstod i midten af forrige århundrede. I Højskoleforeningen skulle medlemmerne mødes til foredrag i vinterhalvåret. Ved at knytte højskolenavnet til foreningen, bekendte man sit slægtsskab med højskoletanken.

Højskoletanken var Grundtvigs. Det var ideen om "en skole for livet" i modsætning til latinskolenes "skolen for døden". Højskolen skulle give "almen oplysning ud over religion, skrivning og regning."¹⁾

Det skulle være en skole for "folkelighed", med baggrund i det danske sind, sprog og særpreg. Derfor kom mytologien og historien til at spille en stor rolle i de tidlige år af højskolens historie.

Højskolerne havde også en side, der vendte ud mod det politiske liv. I provisorieårenes kampe mellem højre og venstre var højskolerne aktive i kampen for frihed og ret.

I Roskilde vakte oprettelsen af en højskoleforening derfor ikke synderlig begejstring blandt de konservative i byen. Men netop oprettelsen af en sådan forening var et udtryk for, at Roskilde-egnen var præget af en grundtvigiansk tankegang. Det var netop landbefolkningen, der var mest aktiv i oprettelsen af foreningen. Medlemmerne kom fra landsogne omkring Roskilde og samledes i foreningen, der fik sæde i Roskilde by. Foreningen var i starten præget af landboerne, men fik også medlemmer fra byen.

Roskilde Højskoleforening var et lokalt udtryk for det, der gav sig udslag i oprettelsen ikke blot af højskoler, men også fri- og valgmenigheder, friskoler og andelsbevægelsen.

Folkelig oplysning

”For højskolerne har det danske folk åbnet sig rundt om. Men den store tanke, som Grundtvig havde, at få oprettet en højskole for hele landet i Sorø, er ikke nået og skal først forberedes. Til at arbejde hen hertil danner vi højskolehjem, hvor højskoleelever kan mødes, som har samme tanke, men tillige et sted, hvorfra man søger at erobre og drage udenforstående ind under hjemmets gode indflydelse.”²⁾

Med højskolen i Sorø, henviser pastor Meyling til Grundtvigs ide om at oprette en stor folkelig højskole i Sorø, nærmere bestemt på Sorø akademi. Det skulle være en folkelig skole i den forstand, at den skulle være åben for alle, dvs. børn af bønder, håndværkere, sømænd og handelsmænd, men også for studerende på Københavns universitet. På den måde kunne de kommende embedsmænd møde nogle af de mennesker, som de siden skulle ud og virke iblandt. Desuden skulle skolen ikke være en eksamensskole, men en skole hvor der skulle være en ”levende vevselvirkning” mellem lærere og elever, så det ikke blot var de sidste, der lærte noget.³⁾

Højskolen i Sorø blev aldrig til noget. I stedet fik vi, og har stadig, en række højskoler spredt ud over hele landet.

Men altså også en række af højskoleforeninger, der vedkendte sig en tilknytning til højskolebevægelsen. Fælles for højskoler og højskoleforeninger var, at de byggede på ”folkelig oplysning”. Den folkelige oplysning kan ses i modsætning til det

latinsk-græske dannelsesideal, der herskede på undervisningsinstitutionerne i slutningen af forrige århundrede.

”Det levende ord”

Om formålet med højskolerne skrev Grundtvig:

”Når kun ungdommen dér kan lære at kende og elske sit fædreland og sit modersmål og oplyses om det borgerlige selskab som de tilhører som en hørlig skabning til fælles bedste, hvori alle stillinger kan være lige hæderlige og glædelige, når man kun får øje på den gensidige uundværlighed og lærer af erfaring, at sand menneskelig dannelse og åndelig nydelse lader sig forene med alle stillinger og kan fattes i dem alle. Hvad vi nu alle, både høje og lave, lærde og læge, kan og skal have til fælles er unægtelig kun menneskelighed, fædreland og modersmål, så derom må den folkelige højskole alt dreje sig.”⁴⁾

Undervisningen på højskolerne skulle hvile på en mundtlig i stedet for en skriftlig tradition, og dermed skabtes et alternativt dannelsesideal. Det er her, vi også taler om ”det levende ord”.

Den kultur, som havde været herskende på undervisningsområdet hidtil, var båret oppe af det skrevne ord, og den var fremmed for folket.

I starten var brugen af bøger bandlyst på mange højskoler, fordi den boglige færdighed satte skel mellem folk, mens ”det levende ord” var en demokratisk undervisningsform, som alle kunne få noget ud af uanset uddannelsesmæssige forudsætninger.⁵⁾

For Grundtvig blev den nordiske oldtid eksemplet på et folkeligt fællesskab, bygget på det levende ord. Dette fællesskab ville Grundtvig genskabe ved at bygge bro mel-

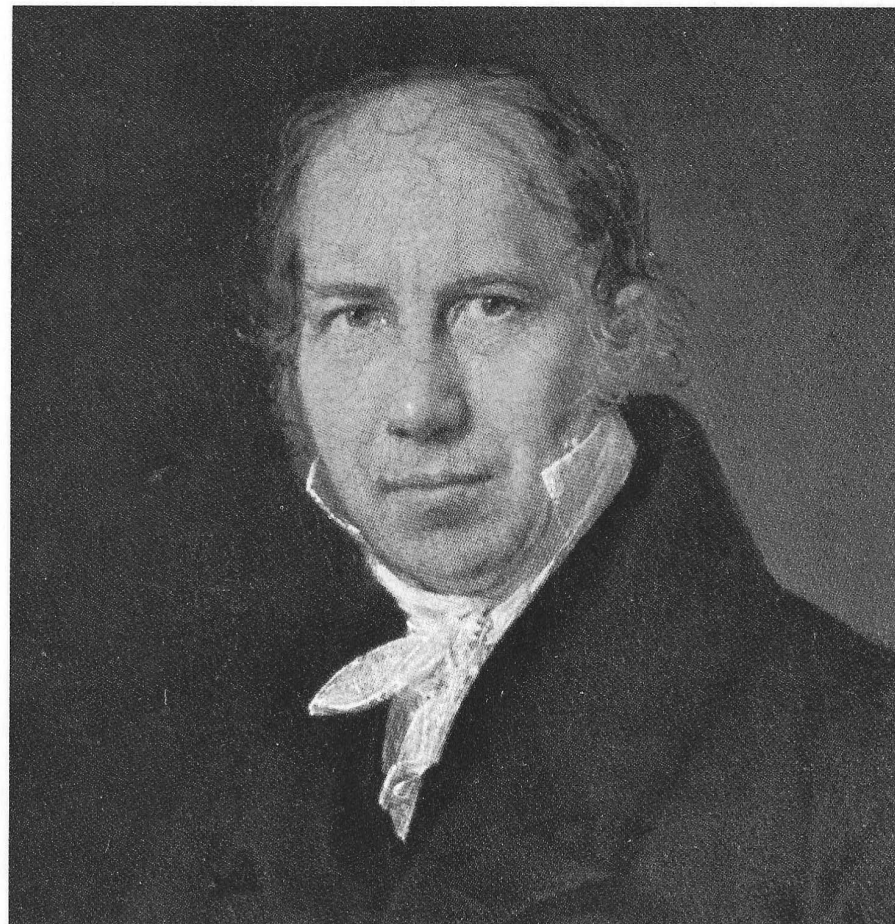

Fig. 1. Grundtvig, ca. 48 år gammel. Malet af C. A. Jensen i 1831. Ny Carlsberg Glyptoteket.

lem eliten og ”masserne”, og midlet hertil skulle være den folkelige højskole. Via beretninger om den nordiske mytologi skulle man genskabe ”folkeånden”.⁶⁾

”Det folkelige” kan defineres som det givne i folkets egenart og særlige ”ånd”, som den lægger sig for dagen i dets sprog, historie og hele åndelige tradition.⁷⁾ Men ud over dette rummer det folkelige en op-

gave; nemlig at de folkelige værdier skal bruges og udvikles.

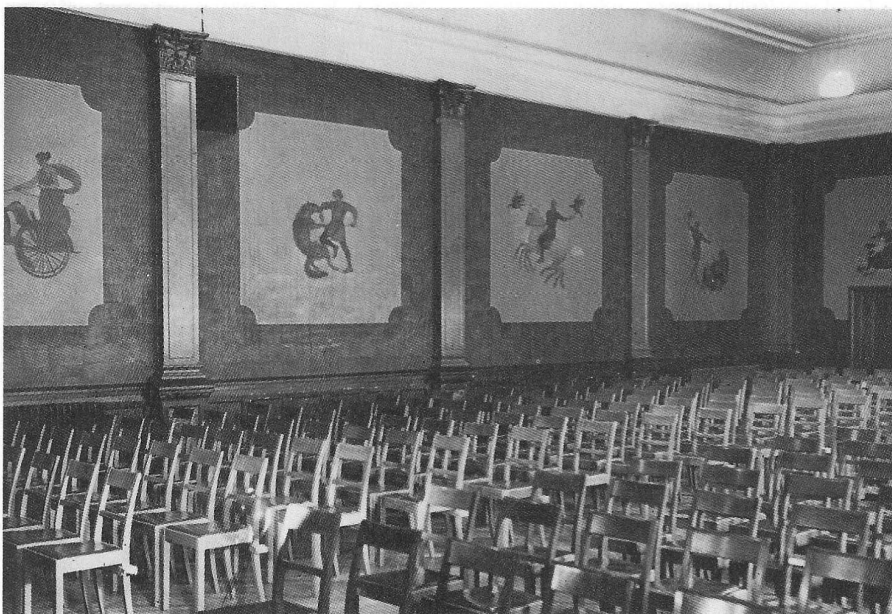

Fig. 2. I 1928 blev den lille sal i Højskolehjemmet dekoreret af Troels Trier, Vallekilde. Malerierne var mytologiske motiver, der viste ugedagene. (Billede udlånt af Ester Gyldenkærne).

Højskoleforeningen i Roskilde

I Roskilde startedes højskoleforeningen i provisorietiden. (Provisorietiden er den periode i slutningen af 1800-tallet til systemskiftet i 1901, hvor Højregeringen gennemførte en række provisoriske finanslove udenom folketingets flertal.)

Foreningen var som sådan et redskab mod den bestående magt, idet højskolebevægelsens medlemmer oftest var modstandere af Højre styret. Ved at mødes i højskoleforeningen, høre foredrag og debattere, kunne man give udtryk for en anden politisk holdning. At de konservative i Roskilde ikke så med milde øjne på foreningen har før været nævnt. For medlemmerne i foreningen var det at mødes altså

en måde at arbejde med og udvikle de folkelige værdier, og dermed udtrykke protest mod de eksisterende samfundsforhold.

Men det er ikke bare som protestbevægelse, at vi skal se en forening som Roskilde højskoleforening. Den er meget mere end det. Den har altid åbent erkendt sit syn på kristendommen. Det er således først og fremmest en forening med et grundtvigiansk kristensyn. Dette udtrykker Thomas Bredsdorff i følgende citat fra hans tale ved foreningens 25-års jubilæum:

"Vi udretter ingenting, dersom ikke både de, der er med i arbejdet, og de, der er "elever" (tilhørere), har et midtpunkt at samle det hele om. Ellers er det til ingen nytte. Det er for øvrigt, hvad jeg ville svare,

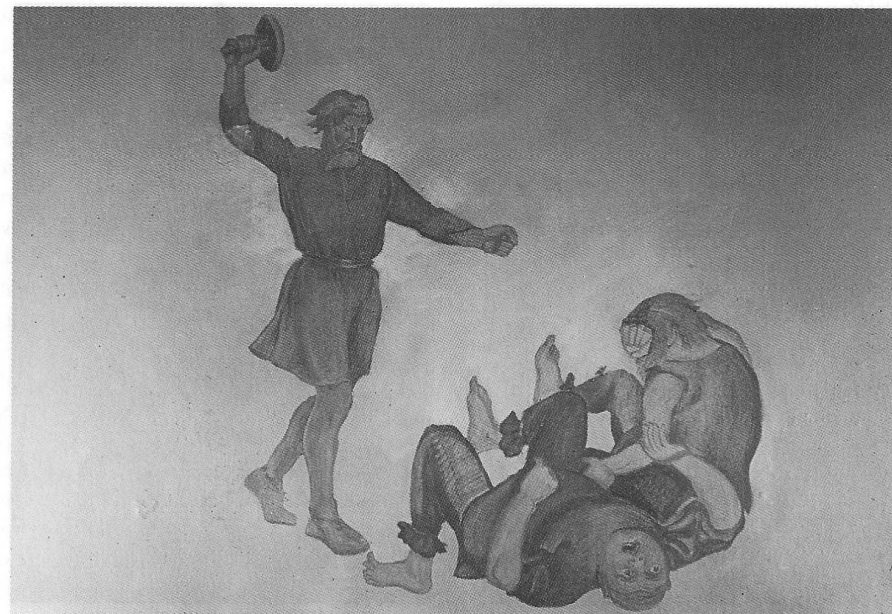

Fig. 3. Fra salen - Torsdag. (Billede udlånt af Ester Gyldenkærne).

hvis man spurgte mig, hvad et dannet menneske var. Det mest afgørende måtte være: Et midtsamlende menneske, et koncentreret menneske, et menneske, der har en kerne i sin personlighed, hvor han eller hun samler alle indtryk.

Et udannet menneske er et spredt, et løst menneske, der ikke har noget at samle sig om, aldrig kan virke som en samlet kraft. Har vi ikke et midtpunkt, så er det hele hen i vejret. Om "åndelig magelighed": Jeg kender egne, hvor det er gået sådan, at man lever et fuldkomment tomt og åndløst liv til daglig og en gang imellem går til foredrag, til åndeligt liv og adspredelse, som andre tager sig på at "lave".

Jeg har holdt foredrag der, og talt med folkene bagefter, og jeg fik det indtryk, at jeg kun var et nummer i en uendelig lang

række, at de i ligesom lod foredragsholderne passere revy og gav dem karakter. Men for øvrigt var de ligeglade bagefter."⁸⁾

Om foreningen sagde Jørgen Jørgensen ved et 50-års jubilæum:

"Foreningernes stærke tilknytning til det åndelige, kulturelle, nationale og folkelige liv, der rørte sig, understregedes yderligere, da højskolenavnet efterhånden blev knyttet til foreningsnavnet. Det var jo i væsentlig grad højskoleeleverne, der rejste højskoleforeningerne landet over. De stærke indtryk fra højskolernes foredragsal havde fremkaldt en trang hos disse unge til at genopleve noget af det, som højskolen gav. Der var i de unges sind og sjæleliv sat noget i gang, som måtte holdes i live, og ikke mindst var det den folkelige fællesskabsfølelse, som gennem højskoleophol-

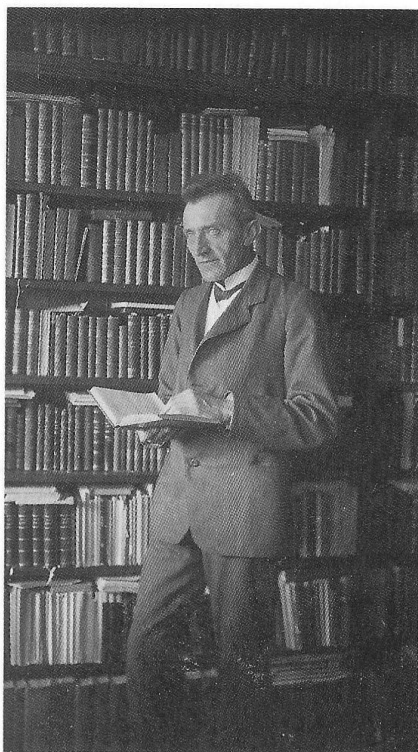

Fig. 4. Thomas Bredsdorff. Tidligere forstander på Roskilde Højskole. (Rosk. lokalarkiv).

det var bleven vakt, der var drivkraften hos de gamle højskoleelever. Men højskoleforeningen blev ikke alene et sted, hvor åndeligt interesserede mennesker fandt hinanden i frugtbart fællesvirke, de blev tillige et sted, hvor mange, der hidtil havde været uden interesse for åndelige og kulturelle spørgsmål, blev på naturlig og selvfølgelig måde ført ind i ånds- og kulturstrømninger, som fik stor betydning for deres livssyn og hele indstilling."

At gå til foredrag i højskoleforeningen er

Fig. 5. Jørgen Jørgensen. Tidligere formand i højskoleforeningen (1919-21) og Undervisningsminister i 1935-42 og 1960-61. (Billede udlånt af Asger Jørgensen).

altså en aktiv handling, også selv om der i starten ikke var debat efter foredraget. Det var meningen, at debatten skulle udspille sig i hjemmet efter foredraget.

Ved 75 års jubilæet i 1964 talte Morten Bredsdorff om det at gå til foredrag:

"Over hele landet hører vi om stærkt indskrænket eller helt ophørt foredragsvirksomhed. Den afløses af aftenskoler og studiekredse, men vel i endnu højere grad af radio og fjernsyn, de 2 store underholdningsmaskiner, som ikke kræver nogen som helst ulejlighed af os, men vader lige ind i vore stuer og fylder dem med stor eller mindre kunst, med gode og smukke oplevelser, og kedelige og frastødende, mens

folk tilsyneladende værgeløse sidder med åbne munde og labber det hele, skidt og kanel, i sig. (...)

Utvivlsomt kommer der mange gode ting ud til hver en afkrog af landet - lige ind i stuen, hvor vi alle er tilskuere på første række. Men netop tilskuere. Passive tager vi imod alt. Det hele kommer så hurtigt efter hinanden, at man snart glemmer det meste, og intet af det stiller virkelige krav til os om medleven og stillingtagen. (...)

Men de, som har oplevet og deltaget i det frie, folkelige oplysningsarbejde, som gennem folkehøjskoler, foredragsforeninger, højskoleforeninger og fri- og valgmenigheder har været med til at bygge det nuværende Danmark, kan kun med taknemlighed erindre de stærke oplevelser, som vi har kunnet dele. Måske de der her alligevel gnister fra et bål, som kan tænde nye fakler og bringe de idealer videre, som har vejledt tidligere slægter."⁹⁹)

ler
er-
er-
or-
:o-
n,
re
ds
s-
iv.
r-
d-
en
n-
r-
ed
ar
je-
ls-
v-
v-
le.

om de store møder i Herthaldalen i provisorieårene. Her var det Viggo Hørup som udtalte: Der er fare for os som frit og selvstændigt folk, det gælder, om bonden skal være fri mand, lige i rettigheder med landets andre borgere. Det gælder, om livet i kirke og skole skal kun-
ne trives og vokse ... Møderne fortsatte under den skærpede kamp mod Estrups diktatur og den lange række af provisoriske

fr
bl
sk
bl
fo
vo
lei
sa
m.
,,I
Ti
Er
sti
og
br
ne

Fig. 6. Morten Bredsdorff. Søn af Th. Bredsdorff og hyppig taler i foreningen. (Roskilde Dagblad).

Højskolehjem - Højskoleforeningen 1889 - 1930

Foreningen holder 100 års jubilæum i 1989. Foreningen har ikke arbejdet under dette navn i 100 år, men den kan alligevel med fuld ret betragte 1989 som sit jubilæumsår. Den 31. marts 1889 blev nemlig foreningen "Roskilde Højskolehjem" stiftet, og den fungerede fra sin første begyndelse ikke blot som stifter af et højskolehjem, men tillige som foredragsforening. Til stiftelsesmødet i 1889 var "Roskilde og Omegns Foredragsforening" indbyder.

Højskolehjemmet

Den 12. marts 1889 kunne man i en artikel i Roskilde Dagblad, skrevet af redaktør Marie Jensen, blandt andet læse:

"Hvad er et højskolehjem?"

Navnet er besynderligt, men det er vanskeligt at finde noget andet navn. At besvare spørgsmålet ret tilfredsstillende, så de af vore læsere, som ikke har set et sådant hjem, kan få et ret levende billede af, hvordan der er, er ikke så let.

Læg først mærke til betegnelsen "hjem". Hvad et hjem er, kender vi jo alle mere eller mindre til, og mest kendes det af dem, som efter at have haft et godt og kærligt hjem har måttet prøve savnet af dette.

Tanken er da her at skaffe et sted, som kan byde dem, der af en eller anden grund savner et hjem, noget af hjemmets fred - hjemmets hygge og velvære - hjemmets kærlighed.

Et eksempel:

Du har udrettet dine ærinder i Roskilde, men der endnu et par timer, til toget går. Det keder dig at drive om på gaden, og at gå på værtshus og ødelægge penge har du heller ikke lyst til. Uvilkårligt tænker du: Gid

jeg var hjemme, - men så vinker højskolehjemmet dig - gå derhen - der vil du finde venlig modtagelse og hygge. Vil du læse, er der bøger og blade. Vil du samtale, træffer du en eller anden god ven, eller stifter nye bekendtskaber. Trænger du til mad, kan du få det billigt, - men du er lige velkommen, enten du nyder noget eller ej - du kan helt føle dig hjemme.

Måske skal du overnatte i byen - hjemmet byder dig net, venligt og billigt nattely uden optrækkeri af nogen art. Eller lever du i byen og er ugift og savner et hjem - gå derhen - og det vil erstatte dit hjem, så godt det nu lader sig gøre. Eller er I en kreds af unge eller ældre, der vil slutte jer sammen om et eller andet formål - godt og ædelt -, højskolehjemmet åbner sine døre og vil give husly for enhver god sag.

Hvorfor kaldes det et *højskolehjem*?

Fig. 7. Marie Jensen, redaktør, Roskilde Dagblad. En af højskoleforeningens stiftere. (Roskilde Dagblad).

Fordi det først var den danske højskoles venner, der undfangede og iværksatte ideen om sådanne hjem i vore købstæder, og fordi det er den samme ånd, som har båret højskolen oppe blandt os og gjort dem til de bedste opdragelsesmidler i vort folk, som også har båret højskolehjemmene frem, og den samme ånd må være på dem."

I indledningen til artiklen skriver Marie Jensen blandt andet:

"Et højskolehjem i Roskilde. Det er en tanke, som flere gange har været fremme blandt frisindede mænd og kvinder her i byen. I disse dage er tanken taget frem påny."

At der denne gang blev gjort noget ved tanken om et højskolehjem, som udmundede i et initiativ, kan ses i en annonce fra den 27. marts 1889 i Roskilde Dagblad. Den lød:

"Roskilde og omegns foredragsforening.

31. marts kl. 4 eftermiddag møde i hotel Prinsens sal til Olsgade med forhandling om oprettelse af et højskolehjem. A. Jørgensen, Høng, M. Pontoppidan og Harald Holm, København, taler."

Der mødte ca. hundrede mennesker op, men talerne udeblev. Der gives ingen forklaring på dette. Af Roskilde Dagblad fra den 2. april 1889 fremgår det, at skræddermester Mathiasen åbnede mødet, og at Lars Nielsen, Hjørunde, og pastor Meyling derefter har reddet situationen og holdt foredrag i stedet for de ikke fremmødte.

Pastor Meyling talte om et højskolehjems opgaver. Et højskolehjem, sagde han, skulle være et sted, hvor åndsfrænder kan mødes. Det skulle være, hvad middelalderens klostre bl.a. var: Et samlingssted, men også et sted, hvorfra man drog ud og

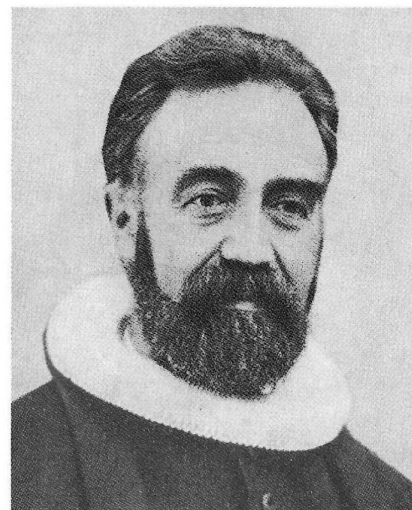

Fig. 8. Pastor Meyling, højskoleforeningens første formand. (Fra Jul i Roskilde 1925-30).

gjorde erobringer.¹⁰⁾

Han foreslog desuden at inddrage foredragsforeningen under hjemmet.

Til den første bestyrelse valgtes:

Pastor Meyling (formand), Kirstine Kamstrup, Lejre friskole, Amdi Jensen, Haudrup friskole, lærer Borck, Vindinge, gårdejer Hans Petersen, Osted, gårdejer Jeppe Sørensen, Skalstrup, tømrermester Christiansen, Roskilde, fru Nielsen, Roskilde, O. P. Larsen, Roskilde, Adjunkt Mikkelsen, Roskilde og købmand Lytzhøft, Roskilde.

På grund af sygdom erstattedes Kirstine Kamstrup ret hurtigt af Ane Gyldenkærne, Osager.

I starten var det sådan, at der skulle vælges et vist antal bestyrelsesmedlemmer fra landet og et vist antal fra byen.

Aktiviteterne det første år

Den 11. april var der møde i foredragsforeningen med Anders Jørgensen, Høng, som taler. Den 25. april talte kandidat Begstrup fra Askov (senere forstander for Frederiksborg højskole).

Søndag den 19. maj afholdt "Roskilde Højskolehjem" generalforsamling i hotel Prinsen med dagsordenen:

- 1) Vedtagelse af love
- 2) Antagelse af vært eller værtinde.

Der var mødt ca. hundrede deltagere. Det oplystes, at der var lejet lokale i ejendommen på hjørnet af Ahlgade og Hestetorvet. Lejemålet gjaldt for tre år, og man skulle betale 460 kr. årligt.

Til værtinde valgtes enke Jørgine Olsen, Hårlev ved Fakse.

Medlemsbidraget sattes til 2 kr. årligt for gårdmænd og borgere og 1 kr. årligt for husmænd og enlige.

Højskolehjemmet på Hestetorvet

Den 5. juli 1889 indviedes hjemmet. Der var ca. hundrede deltagere. Man sang Bjørnsons: "Jeg kører frem gennem strålefryd". Pastor Meyling åbnede og indviede hjemmet ved at "ønske Guds velsignelse over dette lille hjem og den kvinde, der skal lede det". Harald Holm, der var leder af Københavns Højskolehjem, talte: "Højskolehjemmets hovedopgave er at få folkelighedsfølelsen frem og standsforskellen brudt. Det skal rumme det bedste af, hvad et godt hjem ejer, og bevare den hjertets varme, der præger ethvert hjem. Højskolehjemmet skal virke for at ordet, der føres, er sandt og ægte og hjertevarmt. Den, som har unge mennesker i sit brød, vil jeg indtrængende lægge på sinde, at de vejleder dem til at besøge dette hjem, derved vil de

Fig. 9. Højskolehjemmet lå på hjørnet af Hestetorvet og Algade sammen med afholdshotellet. (Rosk. lokalarkiv)

gøre en god gerning”.

I Roskilde Dagblad fortæller Marie Jensen begejstret om hjemmets indretning:

”Husmoderen (værtinden) er takkelig, læsestuen hyggelig - med et rummeligt familiebord midt på gulvet - et lunt og hyggeligt hjørne med ”chaiselong”. Vakre gæsteværelser - godt køkken og et spisekammer, der desværre er varmt, hvorfor vi må håbe på en hurtig omsætning”.

Foreløbig var det kun medlemmerne, der havde adgang til hjemmet, men dette ændredes senere.

Den 1. september afholdtes foredrag af Morten Pontoppidan, og dermed var det lykkedes at få alle de tre talere, der udeblev ved det stiftende møde i højskolehjemmet, at høre.

Det fortsætter året ud med møder, hvor der tales af: Lærer Borck, Vindinge, ”Om skoleforhold i Nordslesvig”, Adjunkt Mikkelsen ”Vort modersmål”, Lærer Hansen, Ølstykke - emnet kendes ikke, Kandidat Verner Dahlerup, ”Peder Paars” og konsulent Brinck Lassen, ”Om luften som næringsmiddel”. Desuden er der to oplæsninger.

Ideelt set skulle højskolehjemmet være ”et godt hjem, der som en magnet tiltrækker sig alt godt og spreder sin velsignelse til alle, der kommer i berøring med det” (pastor Meyling, foreningens første formand). Men der hørte store forudsætninger til at danne, endvidere til at opretholde et sådant hjem. Og her var en god værtinde en vigtig forudsætning. Hun skulle kunne

skabe de nødvendige forudsætninger for et sådant hjem. Den første værtinde, fru Olsen, var, ifølge Marie Jensen, en god værtinde, men hun fik ikke den økonomiske støtte udefra, som hun havde ventet. Hun blev træt af økonomiske vanskeligheder og opgav sin stilling.

Hun blev erstattet af fru Hansen, der ligeledes var en dygtig værtinde. Dog lå højskolehjemmet på Hestetorvet for afsides. Når landboerne kom til byen, tog de til købmandsgårdene inde i byen, hvor de var vant til at komme. Højskolehjemmet lå fjernt fra de steder, hvor de handlede. Desuden rådede højskolehjemmet heller ikke over staldrum. Det betød, at efterårs-møderne, som var godt besøgte, måtte holdes borte fra hjemmet af mangel på

plads. På den måde svækkedes højskolehjemmets betydning.

For at holde hjemmet igang var værtinden, fru Hansen, nødt til at holde pensionærer, men det kritiserede adskillige af medlemmerne. Det var jo ikke meningen med et højskolehjem, sagde man. Der var en del diskussion om dette, men nogle, heriblandt Marie Jensen, mente, at hvordan det end gik, måtte man ikke opgive Roskilde Højskolehjem. Dette selv om det kun var navnet, der stod tilbage. Hun mente, at hvad de på den tid ikke magtede, kunne andre muligvis med mere held og forståelse føre videre og få til at vokse. Derfor var det vigtigt, at der var noget, selv om det kun var navnet, at bygge videre på.¹¹⁾

Fig. 10. Højskolehjemmets lokaler på Nytorv. (Omkring 1900. Rosk. lokalarkiv)

Fig. 11. Nytorv omkr. år 1900. (Rosk. lokalarkiv).

Højskolehjemmet på Nytorv

Imidlertid blev højskolehjemmet på Hestetorvet i 1902 solgt til afholdshotel, værtinden rejste, og foreningen stod således uden hjem, uden værtinde og uden penge.

Der blev indkaldt til en generalforsamling, hvor spørgsmålet om foreningens ophævelse var på dagsordenen. Der mødte kun få. På forslag af redaktør H. A. Jensen vedtoges det at lade foreningen bestå indtil videre, samt at nedsætte et udvalg, der fik til hverv at forsøge at finde et centralt beliggende sted til højskolehjemmet. Udvalget bestod af H. A. Jensen, Halmvarefabrikant Nielsen, samt gårdejer Jeppe Sørensen.

D. 5. juni annoncerede man efter passende lokaler: "Et centralt sted i løbet af 1903 -

med 2 store værelser til restauration, et par gæsteværelser og en mindre beboelse".

Efter ca. et halvt års forløb kunne udvalget meddele, at det havde fundet en ejendom, tilhørende Købmand Carl Jensen på Nytorv (se fig. 10), der var til leje i fire år, fordi den skulle nedrives. Dog skulle der investeres 100 kr. til istandsættelse, og penge havde man ingen af. Det eneste, man ejede, da man flyttede fra Hestetorvet, var et klaver og et bogskab.¹²⁾ Derfor blev der sendt opfordring til omegnens befolkning, til medlemmerne og andre med interesse for sagen, om at samles til møde på Jernbanehotellet for at give tilsagn om støtte ved at tegne sig som medlem i en 4-årig periode.

Marie Jensen skriver:

"Aldrig glemmer jeg den dag, vi 11 besty-

relsesmedlemmer stod ude på Hestetorvet uden Højskolehjem, uden værtinde og uden midler til at rejse et hjem for. Før vi gik ind til mødet på Jernbanehotellet, samledes vi for sidste gang for at fastslå, at vi 11 vilde garantere for de 100 kr., det var aldeles nødvendigt at få tillåns, for at sætte et højskolehjem i gang. Det var vi enige om, men vilde der nu komme tilstrækkelig mange til at bære sagen? Det var spørgsmålet, og vi gik til mødet med bange sind".¹³⁾

Bestyrelsen garanterede altså hver 100 kr., hvis medlemmerne ville binde sig for fire år.

Det skulle vise sig, at der ingen grund var til bekymring. Der var mange, der ville støtte det nye højskolehjem. Selv folk, der boede så fjernt, at de ikke selv ville få det fulde udbytte af deres tilsagn, fordi de ikke ville kunne komme til alle møder. Det højskolehjem, der blev dannet i den gamle købmandsgård på Nytorv, var lille og beskedent, men det gik alligevel. Den 27. maj 1903 åbnedes hjemmets restauration samt gårdsplads og staldrum. Det var på Nytorv, at den foredragsvirksomhed, som siden blev af så stor betydning for foreningen, kom rigtigt i gang. Blandt andet forsøgte man sig her, for første gang, med en foredragsrække, noget der senere gjorde megen lykke inden for højskoleforeningen. Det var højskolelærer Lars Nielsen (den samme som talte ved højskolehjemmets stiftelse, da han var lærer ved Hjørslunde højskole), der holdt en række på fire foredrag.

Om Lars Nielsen som foredragsholder skriver Marie Jensen:

"Se alt dette forstod Lars Nielsen at male så skønt og gribende for sine tilhørere, fordi han selv var grebet deraf. Hans ord

kom fra hjerte og gik til hjerte, vi sad og lyttede, så hjertet blev stort derved, det var jo om ædle, danske mænd, han fortalte, mænd, som kun havde levet et par slægtled tilbage. Folk stod uden for vinduerne og lyttede, og flere bad om at komme ind, og vore to små stuer blev fyldt til trængsel, så foredragsholderen knap levnedes så megen plads, at han kunne læne sig til dørkarmen mellem begge stuer".¹⁴⁾

Man skulle bruge mere plads til foredragsaftenerne. I foreningen fandt man på at bruge loftet over stalden i baggården som foredragssal. "Salen", som den blev benævnt blev i reglen stopfuld, og både foredragsholdere og tilhørere synes at have indordnet sig under de lidt besværlige forhold. Bl.a. skulle man op ad en smal knirkende trappe for at komme op på loftet. Midt i lokalet stod en stor gammel skorsten, og under en del af salen var der hestestald, hvorfor man hørte hestevrinsken og slag mod spilbommene. Men på trods af disse forhold sparede bestyrelsen ikke på anstrengelserne for at få de bedste foredragsholdere til at komme, og de kom i reglen gerne, for her var levende og engagerede tilhørere.

Roskilde Højskole

Jørgen Jørgensen sagde bl.a. ved foreningens 50-års jubilæum: "Roskilde højskoleforenings betydning for egnen fik vel sit stærkeste udtryk, da Roskilde højskole blev rejst. Roskilde højskole udsprang jo næsten bogstaveligt fra møderne på kornloftet nede i det gamle højskolehjem, hvor den unge ildfulde lærer fra Frederiksborg højskole, Thomas Bredsdorff, holdt sine åndfulde og levende foredrag. Der var stille som i en kirke, når Bredsdorff talte, det var det levende ord, der lød, som ingen kunne

Fig. 12. Roskilde Højskole ved opførelsen. (Roskilde lokalarkiv).

undgå at blive påvirket af. Jeg sad der dengang 16-18 år gammel og lyttede til hans tale, og jeg glemmer aldrig disse timer".¹⁵⁾

På grundlag af Thomas Bredsdorffs foredragsrækker i vinteren 1904/05 og 1905/06 (om dansk digtning og om Holberg), var der skabt stemning for at forsøge rejst en højskole ved Roskilde med Bredsdorff som forstander. Det var sognefogederne Hans Hansen, Himmelev og Hans Gyldenkærne, Svogerslev, samt Marie Jensen, Roskilde Dagblad, der tog initiativet, og efter et møde med de interesserede, besluttede Bredsdorff at gå i gang med opgaven i forventning om nødvendig økonomisk støtte fra egnens folk. Dengang var der i modsætning til nu ingen mulighed for offentligt tilskud til en sådan skoles rejsning.

Knud Bredsdorff skriver: "Far mødtes med kredsen på Højskolehjemmet, hvor der forhandlede om det økonomiske grundlag for højskolen. Her var der delte meninger om, hvorvidt pengemidlerne skulle skaffes som kautionslån eller som et personligt lån til far, indtil cigarhandler Henrik Nielsen, den senere landtingsmand, bragte forhandlingerne over det døde punkt ved at erklære, at nu ville han tegne sig for et personligt lån. Så fulgte flere efter, og i løbet af de følgende dage nåede lånet op imod 30.000 kr., især tegnet af Roskildeegnens landboere, der, som far selv udtrykte det, "lånte mig pengene på mit glatte ansigt!"

Det lykkedes endvidere at få bevilget et prioritetslån i Den sjællandske Bondestands Sparekasse, hvorefter byggeriet kunne begynde."¹⁶⁾

Fig. 13. Roskilde Højskole med elever. Roskilde Domkirke i baggrunden. (Rosk. lokalarkiv).

I februar 1907 var Bredsdorff sammen med Hans Hansen og Hans Gyldenkærne m.fl. på en køretur i Roskilde omegn for at finde et godt sted at bygge højskolen. Ved Frederiksborgvej, i passende afstand fra byen, købte de en smukt beliggende grund på den såkaldte "Lundebakke".

Roskilde Dagblad skriver senere at: "Bredsdorff var sjæleglad og udtalte, at det var den prægtigste beliggenhed nogen dansk højskole kunne få."¹⁷⁾

I Bredsdorffs år som forstander på Roskilde Højskole var der jævnlig kontakt mellem højskolen og foreningen. Både han og flere af højskolelærerne holdt ved forskellige lejligheder foredrag i foreningen. I juni 1909 deltog foreningen for første gang i sommermødet i Herthadalen sammen med Lejre Foredragsforening og Roskilde Højskole. Der var 5.000 tilhørere.

Fig. 14. I 1908 blev bygningen på Nytorv revet ned. (Rosk. lokalarkiv).

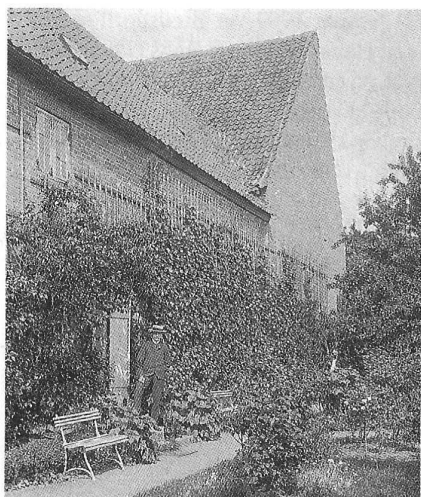

Fig. 15. Købmand Schade i haven på Algade 12. Juli 1907. (Rosk. lokalarkiv).

Nye lokaler

Det var begyndt småt med overvejelser om at nedlægge foreningen umiddelbart før, man rykkede ind på Nytorv. Nu havde foreningen vokset sig stor, og da de fire år var gået, og lejemålet ophørte, måtte man finde andre lokaler.

Den 13. april 1907 holdtes et møde, hvor det oplystes, at en anden gammel købmandsgård var at få til købs, nemlig købmand Schades ejendom Algade nr. 12. Den skulle koste 103.000 kr. Der var allerede tegnet en kapital på 65.000 kr. til indbetaling i løbet af 10 år, endvidere havde "Bondstandens Sparekasse" lovet at yde et lån på 75.000 kr. til afbetaling over 10 år med 2. prioritet.

Det vedtoges at købe ejendommen og fortsætte med tegninger af kapital, og således startedes "andelsselskabet Roskilde Højskolehjem".

I starten havde der været diskussion om, hvorvidt højskolehjem og forening skulle være et, men især redaktør H. A. Jensen mente, at de to bestyrelser burde holdes hver for sig.

Indvielsen af højskolehjemmet i Algade.

Den 10. maj 1908 indviedes det ny højskolehjem i Algade 12. I en artikel forud for indvielsen skriver Roskilde Dagblad: "Lokalerne er store og lyse, fuldt på højde med tidens krav komfortable, hyggelige, velindrettede. Ved domkirkekoets tilbud om medvirken får programmet en smuk tilvækst. Enhver kender den magt, der ligger i det gode ord, - det er de mange gode foredrag, der har knyttet højskoleforeningens medlemmer sammen, og "sangen har lysning" hedder det, god sang har en forunderlig magt til at løfte sindet, - begge dele i forening vil gøre indvielsen til en virkelig fest, der sent vil glemmes."

Videre fortæller Marie Jensen om forberedelserne i dagene forinden. Det så slet ikke ud til, at det kunne blive færdig til tiden, håndværkerne arbejdede til langt ud på aftenen og igen om formiddagen, som indvielsen skulle foregå kl. 3, og foreningens medlemmer arbejdede med, "flere herrer sad og bandt guirlander".¹⁸⁾

Formanden A. Poulsen sagde ved indvielsen bl.a.: "Jeg vil udtale som mit ønske og håb, at som tilslutningen til vore møder under de trange og tarvelige forhold, vi hidtil har haft, var god, må den blive endnu større herefter, hvor vi kan samles i så gode og rummelige og hyggelige lokaler. Ja, Gud give at her altid - som tidligere - må råde en god ånd. Gid ordet, som her skal lyde, altid må være et åndsbåret ord til styrkelse og vækst af dansk åndsliv på folkelig grund.

Fig. 16. Højskolehjemmet set fra gaden, mens det stadig var købmand Schades ejendom. Foreningen blev ved med at leje en del af stueetagen ud til købmandsforretning. (Rosk. lokalarkiv).

Med dette ønske være da i Guds navn højskoleforeningens nye hjem indviet."¹⁹⁾

Den 13. okt. 1908 holdt A/S Roskilde Højskolehjem generalforsamling hvor det oplystes, at ejendommen var købt for 103.000 kr. Om- og nybygning havde kostet 59.000 kr. deraf salen alene 12.000 kr. plus 3.000 kr. for kælderen.

Det var ordnet således, at højskoleforeningen lejede restaurationslokalerne. Et lokale indrettedes til medlemsværelse. Her kunne foreningens medlemmer opholde sig ved besøg i Roskilde uden pligt til at nyde.

Højskoleforeningen havde nu fået plads til at vokse, og vækst kom der. Der var en stor foredragsvirksomhed, der var medvirkende til at skabe et stærkt åndeligt liv på

egnen. Foreningen blev en af de største sammenslutninger i byen og på egnen på det tidspunkt.

Højskoleforeningen fik sit hidtil største antal medlemmer i årene umiddelbart efter, at man havde åbnet højskolehjemmet i Algade. I 1911 toppede det med 1108 medlemmer. Frem til 1920 faldt antallet gradvist til 716 medlemmer, men stadig var der gang i aktiviteterne med foredrag i vinterhalvåret.

Fig. 17. Højskoleforeningens talerstol. Skåret af Tony Müller, Gadstrup. Kom i foreningens eje i 1911. (Foto Flemming Rasmussen).

Fig. 18. Kathrine Kjær. (Fra Jul i Rosk. 1941).

Ungdomsafdelingen

I 1920 begyndtes en "læsestue" for unge. Den blev senere til "ungdomsafdelingen".

Igen gennem hele foreningens historie har der været diskussion om, hvordan man kunne få de unge med i foreningen. En måde var at lave arrangementer, som direkte tog sigte på de unge, som f.eks. dans og gymnastik.

På generalforsamlingen i marts 1919 blev dette diskuteret: "Ankjær mente, at der blev gjort for lidt for ungdommen. Fru Olsen udtalte, at når der kom en ny vært med mere forståelse af højskoleforeningens virksomhed, så kunne de unge samles her til gymnastik, leg og dans.

H. Sivertsen mente, at de unge kun vil "storke".

Man drøftede moderne dans, som de fleste ikke ønskede, men som man forudså ikke kunne holdes ude. Det blev overladt bestyrelsen at bestemme, om der måtte

danses moderne."²⁰

Denne diskussion om ungdommen gav til resultat, at den førromtalte "ungdomsafdeling" påbegyndtes.

Ungdomsafdelingen for de unge mænd nedlagdes ret hurtigt, men afdelingen for de unge piger fortsattes med varierende tilslutning til 1933. De drivende kræfter i dette var fru sagfører Kjær og Karen Kristoffersen.

Foreningens liv 1930 og frem

Med højskolehjemmet i Algade fik foreningen for alvor plads til sine aktiviteter. Men det var ikke udelukkende højskoleforeningen, der brugte hjemmet. Mange andre foreninger fik også et tilholdssted på højskolehjemmet, og det blev et samlingssted i byen.

Om dette sagde formand E. Nørregaard ved 50 års jubilæet i 1939: "Højskolehjemmets økonomi varetages af et særligt selskab. Men det er af stor betydning, at der på stedet trives en livskraftig højskoleforening. Det er også gået, som den første formand, pastor Meyling, udtrykte håbet om, at højskolehjemmet har virket som en magnet, om end i en nogen anden betyd-

ning. Han tænkte på højskoleforeningens medlemmer. Nu er der mange forskellige foreninger, som holder til her, og som har nødvendiggjort udvidelserne. Men det skulle gerne være sådan, at højskoleforeningens ånd og tone hvilede over stedet her."

Under krigen, hvor Finlandshjælpen skaffede plejeforældre i Danmark til finske børn, kom nogle af disse børn til Roskilde. Den 7. december 1941 ankom de første 25 finnebørn. De ankom til højskolehjemmet i Algade, hvor der ventede dem varm mælk og basser. Katrine Kjær stod for modtagelsen af børnene, og derefter hentede plejeforældrene deres plejebørn.

I 1930'erne havde foreningen mange

Fig. 19. Højskolehjemmets gård. Fra beg. af 1900-tallet. (Rosk. lokalarkiv).

gode møder, med den dynamiske formand, lærer E. Nørregaard, som primus motor. Der var dengang ca. to møder om måneden fra oktober til marts med god tilslutning fra medlemmerne. Lærer Nørregaard var tidligere højskolelærer på Roskilde Højskole og Askov Højskole, og han forsøgte at bygge bro mellem højskolen og befolkningen i by og på land. Det skete dels ved foredrag i højskoleforeningen af højskolefolk, og dels ved besøg på højskoler.

I 1935 begyndte man at gå bort fra at have to foredrag pr. møde og gå over til at have en enkelt taler. Dette var begrundet i, at man mente, at to foredrag på en aften kunne virke overvældende, især da de fleste tilhørere også fik en del foredrag pr. radio derhjemme.

En anden ny ting i midten af 1930'erne blev sommerudflugten, som siden hen har været fast tradition. Denne første sommerudflugt gik til Odsherred og Vallekilde Højskole og blev en stor succes med 137 deltagere.

Den tradition, som dengang skabtes med en udflugt, der som sidste punkt på programmet havde et besøg på en højskole, har været fulgt sidenhen. Højskolebesøget blev ofte fulgt op i den kommende vinters program, hvor højskolelærere og evt. elever gæstede Roskilde Højskoleforening og holdt foredrag eller underholdte med en dilettantforestilling. Man har især haft megen kontakt med Frederiksborg Højskole, hvor Begtrup var forstander.

Det var i E. Nørregaards formandstid, at man havde stor succes med børnefesterne, en gammel tradition, der altid blev holdt en af de første dage i det nye år. Disse fester havde været holdt, siden man rykkede ind i højskolehjemmet i Algade og altid med stor tilslutning.

Fig. 20. E. Nørregaard. Formand fra 1931-50. (Rosk. Dagblad).

I 1917 var der for eksempel børnefest med 284 børn og 439 voksne i den lille sal. Man kan spørge sig selv, hvordan de fik plads, da salen var bygget til at rumme ca. 350 personer.

I 1930'erne var det lærer Madsen, der ledede børnefesterne og legede med børnene. Et medlem husker, hvordan man altid kom til børnefesterne i sit stiveste puds. Det var noget af et tilløbsstykke. For mange af børnene har det været en indgang til Højskoleforeningen, at de kom der hvert år med deres forældre til børnefesterne.

Fig. 21. Dagbladet i anledning af 50-års jubilæet. Højskoleforeningens møder blev tidligere ofte omtalt i den lokale presse.

Foredrag

Højskoleforeningen har med sine foredragsholdere altid søgt at behandle aktuelle problemer. Nogle eksempler:

I slutningen af 1930'erne havde foreningen ved et møde rabbiner Marcus Melchior som taler over emnet "Jøderne i dagens kamp". I vinteren 1939 talte Jan Rosenkjær om "europæiske stemninger" og "den økonomiske, sociale, politiske og åndelige krise i Europa omkring os". Under krigen havde man møder med dansk sang. I 1950'erne var der bl.a. foredrag om reklame, løgn og drømmeverden af biskop Dons Christensen, Ribe. I 1962 var der foredrag om fællesmarkedet ved Jørgen Jessen, Vallekilde. I 1965 holdt Knud Heinesen, Roskilde Højskole, foredrag om massemedierne og den folkelige oplysning.²¹⁾

Gennem hele foreningens historie har møderne været præget af oplysende foredrag, oplæsning og sang. I november 1905

var der en appel i Roskilde Dagblad om at tage højskolesangbogen med til møderne. "God fuldtonende sang har noget opløftende og oplivende ved sig. Man klager over, at sangen er ved at dø ud i vort folk, - det må ikke ske i højskoleforeningen. Lad os hjælpes med at synge, så det kendes, at der er liv og varme, hvor den kommer fra."

Til foredragsholdere har foreningen siden haft forfattere. For eksempel talte Thit Jensen i 1919 ved et af foreningens møder. Ved den senere generalforsamling kom der fra nogle medlemmer kritik af bestyrelsen, fordi den havde indbudt "en dame som fru Thit Jensen".

Også rejsebeskrivelser og oplæsning har været emner for foreningen.

Gennemgående har man forsøgt gennem tiden at få talere til at komme, der havde noget at sige om et af tidens aktuelle emner, der kunne sætte noget i gang hos tilhørerne.

Som et eksempel på aktiviteterne i foreningen i årenes løb, kan vi se på forenin-

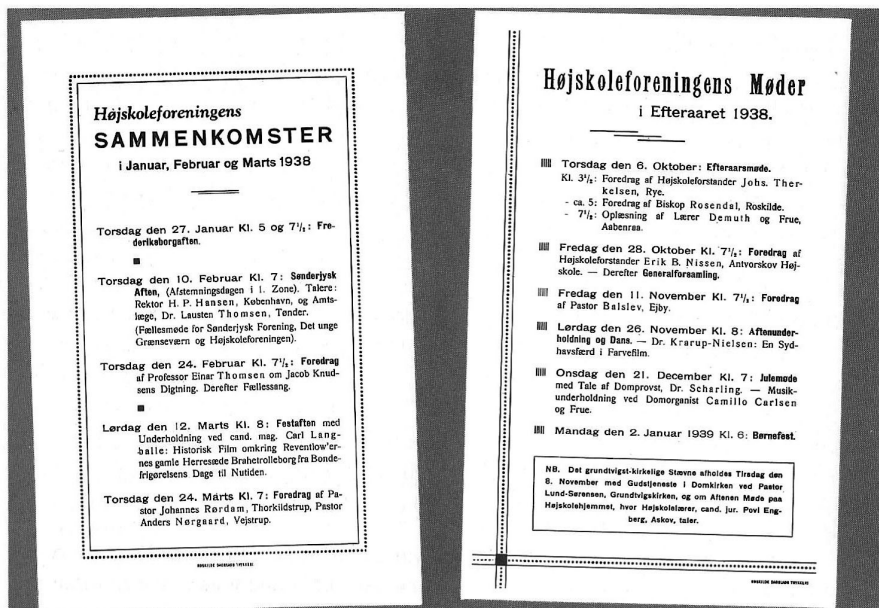
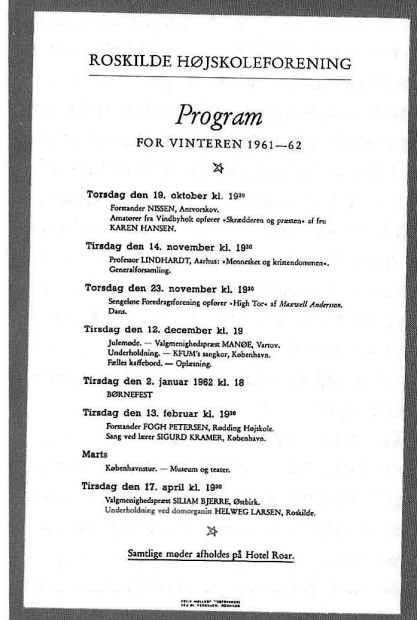

Fig. 22. Program 1938. Program 1961/62.

gens programmer for forår og efterår 1938 og sæsonen 1961/62.

I 1938 vedtog man, at andelsselskabet skulle overtage ansættelsen af højskolehjemmets vært, og dermed gled en del af foreningens indflydelse på højskolehjemmet bort.

Den 31. august 1938 blev den nye store sal indviet. Dermed blev der plads til, at ca. 600 mennesker kunne samles.

Manglende tilslutning

Ved generalforsamlingen i 1958 blev problemet om den manglende tilslutning til foreningen fra de unge igen taget op til debat. Der var ved mødet kritik af, at der ofte var genvalg til bestyrelsen. Formanden, Gunnar Rasmussen, sagde bl.a.: "Der er noget rigtigt i, at de yngre skal med. Men de har vel deres kredse. Først når de kommer op i årene, møder de her."²²⁾

Ved 75-års jubilæet i 1964 lød der røster om, at foreningen måske skulle prøve nye arbejdsformer i fremtiden. Dette var på grund af strukturændringerne i samfundet fra landbrugsland til industriland, hvor den folkelige kulturform, som højskoleforeningen var og er udtryk for, ramtes. Over hele landet indskrænkedes foredragsvirksomheden og aftenskoler, studiekredse og især fjernsyn og radio tog over.

Biskop Schiøler talte og sagde bl.a.:

"Højskoleforeningen har overlevet det tidsrum, der ellers gælder for åndelige bevægelser - som regel kun 50 år. Men det gælder denne bevægelse som andre, at de har deres bølgegang, og vi må indrømme, vi i dag er nede i en bølgedal.

Årsagen er, at vi er inde i en samfundsudvikling uden sidestykke. En sådan omvæltning må naturligvis spille ind, men der er det bedste håb om, at der nok skal komme unge, som vil føre dette budskab videre."²³⁾

De senere år

Fra begyndelsen af 1970'erne begyndte foreningen at holde kirkeskole i samarbejde med Osted valgmenighed. Disse møder foregår stadig på Osted fri- og efterskole.

Den 1. april 1971 lukkede højskolehjemmet, hotel Roar. Det blev solgt til forsikrings-selskabet Codan A/S, som rev byg-

ningen ned og byggede nyt på stedet. Andelsselskabet bag Roar traf sin beslutning om at sælge, efter at brand- og sundhedsmyndighederne havde forlangt omfattende istandsættelser. Bestyrelsen mente ikke, at højskolehjemmets økonomi kunne bære en sådan investering.

Med hotel Roar forsvandt et samlingssted for foreninger, klubber og organisationer, ikke alene i Roskilde, men fra store dele af Sjælland. Hotel Roar var blevet et foretrukket sted for sammenkomster og møder, "og der var ikke en dag, hvor der ikke var et foreningsarrangement i et af hotellets mange lokaler."²⁴⁾

Højskoleforeningen, som havde holdt sine møder på hjemmet, siden det blev åbnet i 1908, mistede dermed sit samlingssted. I nogle år førte foreningen en omflakkende tilværelse, hvor møderne blev holdt på skoler og i Håndværkerforeningen, men fra 1975 begyndte man at benytte konventhuset i Roskilde, hvor møderne også holdes i dag.

I det hele taget var 1971 et opbrudsår. På generalforsamlingen den 14. okt. fremsatte formanden, Ebba Larsen, et forslag fra bestyrelsen om at drøfte foreningens fremtid. Der var flere ting, der fik hende til at mene, at foreningen skulle stoppe nu:

- 1) Et nedadgående medlemstal.
- 2) En nedadgående mødedeltagelse.
- 3) Usikkerhed om fortsat tilslutning.
- 4) Manglende tid fra bestyrelsens medlemmer.
- 5) Formandens evt. afgang.²⁵⁾

Der var dog ikke i forsamlingen stemning for at nedlægge foreningen, og Ebba Larsen fortsatte som formand til 1976. Endvidere havde foreningen ved salget af Roar fået penge for to andele. Dette gav foreningen en økonomisk saltvandsind-

Fig. 23. Møde i Konventhuset 1988. (Foto Vibeke Andersson).

sprøjtning. Alf Larsen blev ny formand efter Ebba Larsen og slog til lyd for, at det praktiske arbejde blev fordelt på nogle flere bestyrelsesmedlemmer. Endvidere foreslog han, at man drøftede foreningens fremtidige virksomhed med fornyelse af mødeformen og forsøg på at få nogle yngre medlemmer i foreningen.

I 1977 gik medlemstallet helt i bund med 97 medlemmer. Men allerede i 1978 var udviklingen vendt, og der var nu 148 medlemmer.

En af grundene til, at der kom flere medlemmer, var, at man begyndte at sende programmer ud til andre end foreningens medlemmer, bl.a. til medlemmer af Osted valgmenighed, Roskilde bibliotek, Roskilde Højskole og Osted Efterskole.

Medlemstallet har siden da og indtil i dag ligget mellem 125 og 150 medlemmer.

Fremtiden

Højskoleforeningen består stadig - hundrede år efter starten. Meget er ændret siden da, men traditionen med at samles til et foredrag om aktuelle emner holder foreningen stadig ved lige. På dette punkt er dagens møder i foreningen meget lig møderne i 1880'erne. Det levende ord lyder endnu i foreningen.

Højskoleforeningen har nu ca. seks møder årligt, og holder på den måde traditionen med at samles ved lige. Til møderne er der fælles kaffebord, og dermed får medlemmerne også en mulighed for at samtale indbyrdes og med foredragsholderen efter foredraget.

Foredragsholderne kommer som regel gratis. De er oftest glade for muligheden for at kunne komme ud og tale i en forening som Roskilde Højskoleforening.

Det er vigtigt, at der findes et sådant forum, hvor foredragsholdere af alle slags kan få mulighed for at komme til orde. Det er bevidst fra bestyrelsens side, at man ikke kun prøver at få "kendte" folk ud. Det at gå til foredrag skal ikke være noget med, at man altid ved, hvad der skal ske. At høre et foredrag om et emne, man på forhånd ikke var specielt interesseret i, er også med til at åbne ens "verden". Det, som er vigtigt, er, at foredragsholderne brænder for deres emne.

Men på et væsentligt punkt er der sket en negativ udvikling på de hundrede år: Til slutningen til foreningen. Højdepunktet nåedes således i 1911 med 1104 medlemmer. I dag er der ca. 125 medlemmer. Grundene til tilbagegangen er mange. Dels er der kommet mange andre lignende tilbud i form af radio og fjernsyn, aftenskoler,

arrangementer i kirker m.m. Dels er hverdagen blevet mere opsplittet. Der skal noget til, for at man efter en anstrengende dag, rejser sig fra lænestolen og går til et foredrag.

Det har også noget med tradition at gøre. Som et medlem siger: "At gå til foredrag skal man enten være opvokset med eller opdrages til."²⁶ Det er ikke noget, der i dag kommer af sig selv. Desuden har den øgede mobilitet og telefonen også haft sit at sige. Der er i dag mange flere muligheder for at samles end tidligere.

I Roskilde Højskoleforening har man flere gange diskuteret, hvorvidt man burde prøve at komme under fritidsloven, for at få en bedre økonomi - bl.a. fordi man så får stillet lokaler gratis til rådighed. Det er dog aldrig blevet til noget. Dels ville det være svært at finde ud af hvilken kommune man

Fig. 24. Kaffebord. Møde efterår 1988. (Foto Vibeke Andersson).

skulle være under, da medlemmerne jo kommer både fra Roskilde og fra byerne udenom. Dels ville det kræve, at foredragene i en sæson skulle hænge sammen og fungere som en foredragsrække. Og endelig ville det betyde mere administration.

En anden grund, til at det ikke er blevet til noget, er, at man trods alt i foreningen helst vil være "fri". Man vil være fri til selv at vælge sine foredragsholdere og emner. Man vil i foreningen selv tage initiativet, selv vælge bestyrelse. Dette er meget vigtigt for foreningens medlemmer. Et medlem kender til et sogn, hvor der er ansat en person til at tage initiativ til aktiviteter i sognet, aktiviteter, der ligner det der foregår i højskoleforeningen. Forskellen er bare, at initiativet kommer "ovenfra" - og ikke fra deltageren selv. Hun fremdrog dette som forskellen på f.eks. aftenskole og menighedsarrangementer og foreningens arrangementer.²⁷⁾ "I ethvert åndeligt arbejde er der risiko for at tabe, men også mulighed for at vinde. Denne spænding mellem sejr og nederlag, mellem liv og død, er det inderste væsen i alt åndsliv. Åndeligt og kulturelt arbejde kan ikke føres videre, selv om rammerne for arbejdet er i skønneste orden, hvis livet mangler." (Jørgen Jørgensen ved 50-års jubilæet).

Kontinuitet og forandring

Skal vi kort se på samspillet mellem højskolerne og højskoleforeningen i dag, er det betegnende, at der aldrig har været så mange højskoler som i dag, og at foreningen i sin historie aldrig har haft så få medlemmer.²⁸⁾ Dette betyder måske, at det, som højskolerne står for, adskiller sig fra det, som højskoleforeningen står for.

Man må nok sige, at indholdet i et højskoleophold har ændret sig meget på de

hundrede år, der er gået, selv om rammerne stort set er de samme. Før var det næsten den eneste mulighed, der var for landsbyungdommen, for at få øget sin viden. Desuden var det at tage på højskole for mange unge en videreførelse af hjemmets tradition, hvor forældrene ofte også havde været på højskole.

Mens 70% af mandlige elever i 1945/46 kom fra landbohjem, var det i 1977/78 højst 10%. Elevernes forkundskaber var også meget forskellige fra, hvad de er nu. F.eks. havde 2/3 af eleverne på højskolen i 1950'erne kun gået syv år i skole mod nutidens elevers 10-12 års skolegang.²⁹⁾

I modsætning til tidligere er der i dag flere og flere af højskoleeleverne, der er uden praktisk arbejds erfaring. De flytter blot fra den ene skolebænk til den anden. Ydermere er undervisningen ændret. Mens der før var 2-3 foredrag om dagen, er der nu 2-3 foredrag om ugen kombineret med studiekredse og diskussion.

Det vil sige, at de nye elever ikke har noget forhold til højskolens traditioner. De kommer fra byområder og med anden skolebaggrund. Alligevel har højskolen overlevet. Der er faktisk nu flere højskoler end nogen sinde. Det skyldes, at højskolen har formået at tilpasse sig de nye tider med f.eks. korte kurser, sommerkurser, ældrekurser, nye emnevalg o.lign.

I Roskilde Højskoleforening prægedes møderne dengang som nu af foredrag. Formen som sådan er der altså ikke ændret på. Det behøver ikke at betyde, at foredragsformen er utidssvarende. Der holdes også foredrag i mange andre sammenhænge i dag. I højskoleforeningerne er der den forskel fra møderne for hundrede år siden, at der efter foredraget er kaffebord, hvor man kan mødes med de andre medlemmer og få

Fig. 25. Bestyrelsen i 1988/89 - jubilæumssæson. Asger Jørgensen, Aksel Appel, Svend Markussen, Tove Raae Andersen, Clara Thomsen, Henrik Norup Andersen. I bestyrelsen er også Jørgen Borglykke, som ikke er med på billedet. (Foto Vibeke Andersson).

en snak. Der er også i modsætning til dengang diskussion med foredragsholdere efter foredraget. Så også her er der i tidens løb sket forandringer, selv om rammerne er de samme.

Alligevel er det nok rigtigt, som et medlem tidligere i dette skrift er blevet citeret for at sige, at det at gå til foredrag er noget, man på en eller anden måde skal "opdrages" til. I dag er det for de fleste menneskers vedkommende ikke noget, der kommer af sig selv. På trods af dette får foreningen stadig nye medlemmer. Der er en kreds af mennesker, som støtter foreningens arbejde, og det er vigtigt for disse medlemmer, at foreningen er noget, de selv tager ansvaret for. Der er ingen, der "ovenfra" styrer aktiviteterne. Initiativet kommer fra

medlemmerne selv. Det er i dag som for hundrede år siden det folkelige arbejde og initiativ, der hersker i foreningen.

Noter

- 1) Thomas Rørdam: De danske Folkehøjskoler, Det danske Selskab, 1979 s. 15.
- 2) Roskilde Dagblad, den 30. marts 1939.
- 3) Niels Højlund: Højskolen, Aschenhoug, 1983 s. 13.
- 4) Breinholdt og Vogel: Om folkehøjskolen, Gyldendals pædagogiske bibliotek, 1984 s. 21.
- 5) Niels Højlund: Op.cit. s. 15.
- 6) Breinholdt og Vogel: Op.cit. s. 22.
- 7) Op.cit. s. 34.
- 8) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Hæfte 1919 og 1929.
- 9) Dagbladet: Den 3. april 1964.
- 10) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Op.cit.
- 11) Op.cit.
- 12) Roskilde Tidende: Den 22. marts 1939.
- 13) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Op.cit.
- 14) Op.cit.
- 15) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Jørgen Jørgensens tale ved 50-års jubilæet.
- 16) Jul i Roskilde 1965.
- 17) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Hæfte 1914 og 1929.
- 18) Op.cit.
- 19) Fra Højskoleforeningens arkivalier: Foreningens historie 1889-1939. Skrevet af Hans Sørensen, Gadstrup.
- 20) Op.cit.
- 21) Højskoleforeningens protokoller.
- 22) Op.cit. 1950-1969.
- 23) Roskilde Dagblad: 30/3-64.
- 24) Roskilde Erhvervstidende: Den 1. april 1971.
- 25) Højskoleforeningens protokoller: 1970-
- 26) Interview af medlemmerne Edith og Poul Frederiksen, Ebba Larsen, Aksel Appel og Asger Jørgensen.
- 27) Op.cit.
- 28) Bortset fra i 1977 hvor der var 97 medlemmer.
- 29) Thomas Rørdam: Op.cit. s. 96.

Formænd

- 1889: Pastor Meyling, Roskilde.
1898: Andersen, forretningsfører, Spritfabriken, Roskilde.
1899: Lars Nielsen.
1905: Hans Gyldenkærne, sognefoged, Svogerslev.
1908: A. Poulsen, skoleinspektør, Skt. Jørgensbjerg.
1919: Jørgen Jørgensen, Bispegården.
1921: Kirk, maler, Kamstrup.
1923: Stenbæk, gårdejer, Svogerslev.
1929: Emil Frederiksen, Vindinge.
1931: E. Nørregaard, lærer, Reerslev.
1950: Gunnar Rasmussen, Kirke Hyllinge.
1964: Vagn Pedersen, Borrevejle.
1967: Ebba Larsen, Marbjerg.
1976: Alf Larsen, Marbjerg.
1984: Aksel Appel, Osted.

Roskilde Museum

Museets udstillingsbygning:
Sankt Ols Gade 18, 4000 Roskilde.

Åbningstider:
1. sept.-31. maj
hverdage kl. 14-16
søn- og helligdage kl. 14-17
1. juni-31. aug. samt
påske, efterårsferie og jul
alle dage kl. 11-17.

Entré:
Voksne kr. 5,-
Børn gratis adgang.

Museets kontor:
Sankt Ols Gade 17, 4000 Roskilde.
Tlf. 42 36 60 44

Roskilde Museums Købmandsgård
Brdr. Lützhøfts Eftf.
Ringstedgade 6-8, 4000 Roskilde.
Tlf. 42 35 00 61.

Åbningstider for købmandsgården:
hverdage kl. 11-17
lørdage kl. 9-13
1. juni-31. aug. også
søndage kl. 11-17

Gratis adgang på købmandsgården:
Grupper bedes venligst aftale besøg i forvejen.

